

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів
у процесі навчання»**

Студентки 2 курсу МБ ПЗ групи
Освітньої програми:
Початкова освіта
Спеціальності 013 Початкова освіта
Ступеня вищої освіти магістр
Груданової Наталії Геннадіївни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Любчак Л. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	8
1.1. Навчально-дослідницька діяльність учнів у контексті вимог Нової української школи	8
1.2. Проблема розвитку дослідницьких умінь учнів у психолого-педагогічній літературі	16
1.3. Загальна характеристика дослідницьких умінь учнів молодшого шкільного віку: психолого-педагогічний ракурс	26
РОЗДІЛ ІІ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ	39
2.1. Педагогічні умови формування елементарних дослідницьких умінь учнів	39
2.2. Етапи формування дослідницьких умінь молодших школярів	42
2.3. Використання практико-орієнтованих завдань у системі формування дослідницьких умінь учнів	50
2.4. Методичні підходи до формування дослідницьких умінь учнів на уроках ЯДС	58
2.5. Організація експериментальної роботи з формування елементарних дослідницьких умінь учнів початкової школи	69
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. З появою нових вимог до освітньої системи та зростанням інформаційного потоку, необхідність розвитку дослідницьких умінь в учнів початкових класів стає нагальною.

Важливість цієї проблеми полягає в тому, що сучасне суспільство потребує людей, які можуть критично мислити, аналізувати інформацію та робити висновки на основі доказів. Молодші школярі, які набувають основних навичок і вмінь, повинні бути здатними не лише засвоювати знання, а й застосовувати їх у практичних ситуаціях, використовуючи методи дослідження.

Враховуючи швидкий технологічний прогрес, особливо в сфері інформаційних технологій, важливо вивчити вплив цих змін на формування дослідницьких умінь учнів, сформуванню у молодших школярів дослідницьку компетентність. Тому одним із головних завдань змісту початкової загальної освіти є здобуття учнями різнобічного досвіду діяльності, а не просто оволодіння знаннями. Ці вміння формуються на засадах компетентісно-діяльнісного підходу, згідно якого, учень, вчиться сам розуміти, що він робить, як і наскільки успішно йому це вдається. Під час організації розгорнутої навчальної діяльності, чи формування окремих її компонентів, в сучасній початковій школі активно використовується дослідницький метод навчання, який сприяє формуванню дослідницьких умінь [45].

Мета дослідницької діяльності полягає в оволодінні учнями функціональним навиком дослідження як універсальним способом освоєння дійсності, розвитку здатності до дослідницького типу мислення. Відбувається активізація особистісної позиції школяра в навчально-виховному процесі на основі отримання суб'єктно нових знань – самостійно здобутих знань, які є новими і мають особистісне значення для конкретного учня.

У початковій школі досить актуальною є проєктна діяльність учнів, у результаті якої вирішуються важливі освітні завдання, зокрема, формування умінь працювати в групах, знаходити потрібну інформацію, проводити

дослідження (нехай і з допомогою дорослих), вирішувати проблемні ситуації. Захищаючи проекти, діти можуть проявляти творчість. Учні активно залучаються до цього цікавого процесу, починаючи з планування діяльності і закінчуючи підведенням підсумків та аналізом результатів пошукової діяльності. У ході реалізації дослідницького методу на уроках та в позаурочній діяльності, молодші школярі опановують низку практичних умінь та навичок. За умов правильної організації проектно-дослідницької діяльності діти засвоюють моральні норми поведінки і навчаються співпраці, у них розвиваються моральні почуття, формуються, так звані, «моральні звички».

Переважає більшість науковців приходять до висновку, що дослідницькі вміння – це готовність та здатність учня виконувати розумові і практичні дії, що відповідають дослідницькій діяльності, на основі використання знань і життєвого досвіду з осмисленням мети, умов, засобів діяльності, спрямованої на вивчення процесів, фактів, явищ.

Дослідницька компетентність трактується як інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, вміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, творчого підходу в постановці цілей, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності.

Педагоги минулого та сучасності (О. Вакуленко, Г. Кіт, Н. Міщенко, М. Новіков, Є. Пахомова, В. Сухомлинський, Є. Шишов) вивчали окремі аспекти проблеми розвитку дослідницьких умінь у молодших школярів. У їх працях висвітлені важливі аспекти цієї проблеми, представлено сутність та запропоновано практичне застосування методик і стратегій формування дослідницької компетентності у молодших школярів.

Проблемі формування в молодших школярів навчально-дослідницької діяльності присвячено наукові праці В. Андреева, Т. Байбари, Н.Бібік, В.

Давидова, Л. Занкова, О. Савенкова, Я. Кодлюк, В. Паламарчук, О. Савченко, Т. Чернецької та ін.

Такий внесок стимулював подальші дослідження у даній галузі та сприяв розвитку сучасної педагогічної науки. Розробка даного наукового напрямку є корисною для педагогічної практики, оскільки дозволить визначити ефективні стратегії та методики, спрямовані на стимулювання та підтримку розвитку дослідницьких умінь у молодших школярів.

Отже, не зважаючи на розробленість окремих аспектів даної проблеми дослідження, відсутні практичні аспекти вдосконалення дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання та підготовки молодого покоління до життя в сучасному інформаційному суспільстві. Тому темою нашого дослідження стала «**Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання**».

Мета дослідження полягає у вивченні процесу формування та розвитку дослідницьких умінь у молодших школярів під час навчання.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

1. Провести аналіз стану проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів у педагогічній теорії і практиці.
2. Здійснити стан сформованості дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання.
3. Систематизувати та апробувати методики для підвищення рівня дослідницьких умінь молодших школярів, оцінити ефективність їх застосування.
4. Підготувати методичні рекомендації для вчителів з оптимізації процесу формування дослідницьких умінь молодших школярів під час навчання.

Об'єкт дослідження – процес формування дослідницьких умінь молодших школярів.

Предмет дослідження – методика формування дослідницьких умінь молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи.

Для розв'язання поставлених завдань ми використовували такі **методи дослідження**:

- метод теоретичного аналізу, за допомогою якого представлено психолого-педагогічні й методичні джерела інформації, які стосуються досліджуваної проблеми;
- емпіричні методи – спостереження, анкетування, колективні та індивідуальні бесіди; педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснювали на базі Попільнянського ліцею, Житомирської області, Житомирського району. Експериментом було охоплено 30 учнів 3 В класу.

Теоретична значимість. Продовжено вивчення проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання, що сприятиме розширенню наукового розуміння суті, структури, механізмів, які впливають на цей процес. Це може стати основою для подальших досліджень у галузі розробки нових методів і стратегій навчання. Таким чином, результати цього дослідження можуть мати важливе значення для підвищення ефективності навчального процесу в умовах початкової школи.

Практична значимість дослідження полягає у систематизації методів організації дослідницької діяльності та впровадженні нових педагогічних підходів та методик для стимулювання розвитку дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання, формулюванні методичні рекомендації для вчителів з оптимізації процесу формування дослідницьких умінь молодших школярів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на: II Міжнародній науково-практичній конференції «Початкова освіта сьогодення: проблеми та перспективи вирішення», м. Переяслав (20 березня 2024 р.). Тема: Шляхи розвитку дослідницьких умінь молодших школярів в освітньому процесі НУШ; VIII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», (26-27 березня 2024 р.). Тема: «Розвиток

дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання»; VII Всеукраїнських психологічних читаннях «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів». Тема: «Урахування психологічних особливостей молодших школярів в організації дослідницької діяльності», (Умань, 17 квітня 2024 року); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти», м. Вінниця (18 квітня 2024 р.). Тема: «В. О. Сухомлинський про розвиток дослідницьких умінь молодших школярів».

Результати дослідження представлені в двох одноосібних публікаціях:

1. Груданова Наталія. В. О. Сухомлинський про розвиток дослідницьких умінь молодших школярів. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.) / редкол.: Н. Олійник, В. Імбер, Н. Казьмірчук, Г. Кіт, Н. Комарівська, Л. Любчак, Н. Стахова, Ю. Бондар; за заг. ред. Н. Олійник. Вінниця, 2024. Вип. 1. С. 65-68.

2. Груданова Наталія. Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 26-27 березня 2024 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук, Т.М.Кривошеї; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2024. Вип. 13. С. 48-50.

Структура дослідження: робота включає вступ, два розділи, що представляють собою теоретичну та дослідну частину, висновки, список використаних джерел (63 найменування), додатки. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 96 сторінок.

умінь.

ВИСНОВКИ

На основі системного аналізу філософських, психологічних і педагогічних джерел виявлено актуальність проблеми формування в учнів початкової школи дослідницьких умінь з огляду на сучасний етап модернізації освітньої галузі, наявну необхідність продукування інноваційних підходів у напрямі організації навчальних досліджень учнів, які здійснюються з урахуванням досягнень інформаційного суспільства та тенденцій подальшого розвитку.

Опрацювавши сучасну наукову літературу (І. Бех, І. Богданова, В. Борисов, І. Каташинська, М. Князян, Н. Кушнарєнко, Н. Недодатко, О. Попова, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Шейко та ін.) ми можемо стверджувати, що в структурі педагогічної діяльності науково-дослідна і дослідницька діяльність займають провідне місце. Метою дослідницької діяльності є отримання нового знання про світ, що нас оточує – у цьому її принципова відмінність від діяльності навчальної, просвітницько-пізнавальної: дослідження завжди передбачає виявлення якоїсь проблеми, якогось протиріччя, які потребують вивчення і пояснення, тому вона починається з пізнавальною потреби, мотивації пошуку.

Нами уточнено поняття «дослідницькі вміння» в наступному контексті – це сукупність спеціально підібраних теоретичних знань і заснованих на них практичних дій і операцій, покликаних забезпечувати позитивну мотивацію молодших школярів до дослідницької діяльності і до процесу пізнання, що надають можливість робити його результат особистісно значущим досягненням. На основі даного поняття виділено п'ять груп дослідницьких умінь молодших школярів, які необхідно сформувати за педагогічної підтримки: пошукові, інформаційні, організаційні, оцінювальні, презентаційні. У роботі будемо виходити із розуміння таких складових компонентів дослідницьких умінь: інтелектуальний, практичний, контрольний.

Аналіз психолого-фізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку надав змогу констатувати, що дана вікова група учнів чудово підходить для початку формування дослідницьких умінь і навичок. Завдяки використанню у навчанні емпіричних методів пізнання учні краще засвоюють нові знання, формуються відповідні розумові операції. Але також необхідно враховувати, що в даному віці у дітей найбільш розвинена мимовільна увага, тому запропоновані їм дослідження повинні бути яскравими та незабутніми.

Нами здійснено перевірку рівнів сформованості дослідницьких умінь учнів третього класу. За результатами експериментальних досліджень можемо констатувати, що 9 учнів класу, що становить 30,0 % знаходяться на початковому рівні розвитку дослідницьких умінь. Переважна більшість дітей продемонстрували продуктивний рівень 16 (53,3%) і тільки 5, що становить 16,7% респондентів засвідчили креативний рівень дослідницьких умінь.

Завдання вчителя, що використовує на уроках елементи дослідницької діяльності, спрямувати закладений природою дослідницький потенціал молодшого школяра в правильне русло. Запропоновано методичні підходи формування елементарних дослідницьких умінь молодших школярів: пошукових, інформаційних, організаційних, умінь презентувати результат своєї дослідницької роботи, оцінювальних.

У процесі проведення уроків ми пропонуємо робити акцент на веденні колективного навчального діалогу, розгляд предметів, створення проблемних ситуацій, читанні-розгляданні, колективному моделюванні. Для оволодіння загальнологічними вміннями (аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення) рекомендуємо застосовувати ігрові прийоми і дидактичні ігри, прийоми зіставлення і узагальнення.

Досягнення мети і реалізації завдань здійснюється педагогом шляхом створення особливих педагогічних умов при організації дослідницької діяльності, а саме: врахування вікових особливостей учнів, вмотивованість дослідницької діяльності, гуманістичної позиції і творчої діяльності педагога, що організує дослідження; використання практико-орієнтованих завдань в

системі формування дослідницьких умінь учнів, використання проблемних, дослідницьких методів навчання; включення учнів у самостійну навчально-дослідницьку діяльність.

Запропоновано методичні підходи передбачають включення молодших школярів у спеціально організовану дослідницьку діяльність. У першому класі – на основі реалізації діяльнісного методу в процесі навчання і застосування проблемних методів, у другому – четвертому класах – на основі спеціальних занять з дослідницької діяльності, що включають ознайомлення дітей з історією відомих відкриттів і винаходів, формування уявлень про дослідницьку діяльність, її специфіку; формування умінь дослідницької діяльності; здійснення навчальних досліджень на практиці.

Визначено основні етапи у формуванні дослідницьких умінь учнів: пропедевтичний, основний, та етап самореалізації. Наведено приклади організації урочної діяльності учнів з використанням емпіричних методів пізнання для формування елементарних дослідницьких умінь.

Стимулювання дослідницької активності, підтримка допитливості, прагнення експериментувати, самостійно шукати істину – головне завдання вчителя. Використання завдань дослідницького характеру на різних етапах навчання молодших школярів, організована пізнавальна творча діяльність учнів, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, вмотивованістю та усвідомленістю сприяє формуванню пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, нових для учнів знань та способів діяльності.

Проведене дослідження, безумовно, не вичерпує всіх проблем, пов'язаних з формуванням дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання. Важливими для дослідження залишаються проблеми використання сучасних форм та методів, які сприяють розвитку дослідницької компетентності учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросчук І.П. Мотивація навчальної дослідницької діяльності учнів як педагогічна проблема: *Педагогічний вісник Поділля*. №3. 2022. С. 87-93.
2. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне: Ліста – М. 2003. 184 с.
3. Бабич О. До питання про співвідношення понять наочність і візуалізація. *Фізико-математична освіта*. 2014. Вип. 2. С. 47–53.
4. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. К. : Веселка, 2008. 334 с.
5. Балашова С.П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін : *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук* : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2000. 20 с.
6. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
7. Бевз Г.П. Методи навчання математики. Х.: Вид. Група «Основа», 2003. 96 с.
8. Бібік Н. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Гірська школа українських Карпат*. № 8–9. 2013. С. 26–30.
9. Большакова І.О., Пристінська М.С. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2–х ч.) : Ч.1. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 96 с.
10. Большакова І.О., Пристінська М.С. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2–х ч.) : Ч.2. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 96 с.
11. Варга Н.І. Дослідницька діяльність в процесі професійної підготовки сучасного вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Випуск 2 (41). С. 51-53.
12. Василенко Л., Осмоловський А. Досвід застосування проектів. Шлях освіти. 2000. № 9.С. 16-20.

13. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
14. Гавриш І.В., Ткачов А.С. Розбудовуючи Нову українську школу : теоретико-методологічні основи реалізації компетентнісного підходу в освіті в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України». *Початкова школа : наук-метод журнал*. 2017. № 8. С. 2–5.
15. Гільберг Т. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства. *Учитель початкової школи*. 2014. №7-8. С. 15– 17.
16. Головань М.С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
17. Головань М.С. Компетентнісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти. *Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне : РДГУ, 2011. Випуск 1. С. 53–59.
18. Гончаренко С.У., Олійник П.М., Федрченко В.К. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. К. : Вища школа, 2003. 323 с.
19. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
20. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 05.09.2024).
21. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж., Ільченко О.Г., Водолазька Т.В. Викладання довкілля в 4 класі. Посіб. для вчителів. Полтава: НМЦ ІЗО. 2002. 135 с.
22. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до розвитку креативності учнів на уроках математики. *Інноваційна педагогіка*, Випуск 73, 2024. С. 144 -148.

23. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* // 36. наук. праць. Вип. 38. Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2012. С. 48-52.

24. Карлащук А. Ю. Формування дослідницьких умінь школярів у процесі розв’язування математичних задач з параметрами: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. К., 2001. 19 с.

25. Кисель Л. Дослідницька діяльність на уроках літературного читання. *Учитель початкової школи*, 2017. №1 С. 28-31.

26. Коломієць М. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку. *Завучу. Усе для роботи*. 2015. № 9-10. С.25-29.

27. Ключова Т. М. Реалізація принципу наочності на уроках у початковій школі засобами інформаційних технологій навчання. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3. С. 10-16.

28. Коломієць М. В. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку. *Завучу. Усе для роботи*. 2015. № 9-10. С.25-29.

29. Карлащук А.Ю. Формування дослідницьких умінь школярів у процесі розв’язування математичних задач з параметрами: автореф, дис...канд. пед.наук: 13.00.02/НПУ ім. М.П.Драгоманова. К., 2001. 19 с.

30. Кіт Г.Г. Наукові дослідження майбутніх педагогів: орієнтація на пошуково-дослідницьку діяльність молодших школярів. *Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування. Збірник наукових праць Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II* / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. С.417-425.

31. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 34. Вінниця, 2011. С. 320-325.

32. Кіт Галина. Дослідництво – запорука успіху педагогічної праці. *Наукові записки. Випуск 78 (1). Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 147-151.

33. Кохан Л. В. Особливості використання наочних засобів навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. - С. 161-167.

34. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». 2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 10.07.2024).

35. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л.М. Проколієнко. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.

36. Кривошея Т.М., Любчак Л.В. Використання технологій формування елементарних математичних уявлень в контексті особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання дітей дошкільного віку. *Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки»*. м. Люблін, Республіка Польща 20-21 жовтня 2017 р. С. 119-122

37. Лазарєв М.О. Основи педагогічної творчості: навч. посібник для пед. Інст. Суми: ВВП Мрія-ЛТД, 1995. 212 с.

38. М'ясоїд Г. І. Методична дилема: які засоби наочності використовувати, традиційні чи електронні? Комп'ютер у школі та сім'ї. 2015. № 7. С. 39-45.

39. Малецька І. В. Наочність як засіб покращення викладання іноземної мови. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 101. С. 389-393.

40. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія]. К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 434 с.

41. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності: дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. К., 2009. 476 с.

42. Мешкова А.В. Дослідницька діяльність молодших школярів та основа формування дослідницьких умінь. *Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С.157-159.

43. Міср Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів у взаємодії з собою та з іншими: монографія. Кіровоград: ФОП Александрова М. В., 2016. 424 с.

44. Недодатко Н.Г. Формування навчально-дослідних умінь старшокласників: автореф. Дис...канд. пед. наук: спец.13.00.09 «Теорія навчання». Харків, 2000. 25 с.

45. Нікітіна О. Дослідницькі вміння і навички в складі операційного компонента навчальної діяльності молодших школярів. URL : <https://dspace.cusu.edu.ua/items/1620e46a-8ad8-4277-bf9f-817c24f6ff24>].

46. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. К. ; А.С.К. 2002. 255 с.

47. Особливості організації дослідницької діяльності у сучасному закладі освіти : Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції / КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Черкаси, 2018. 103 с

48. Падун Н.О. Навчально-дослідницька діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 90-93.

49. Підласий І. П. Педагогіка: 100 питань – 100 відповідей: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видавництво ВЛАДОС - ПРЕС, 2004. 267 с.

50. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. №.1. С. 41 – 49.

51. Семенова, Н.А. Аспекти організації дослідницької діяльності в початковій школі. *Міжнародна науково-практична конференція*

«Гуманітарні дослідження та їх роль у розвитку педагогічної освіти» (4-5 листопада 2002 р): Матеріали конф. Вид-во ТГПУ, 2004 .С.58-61.

52. Семенова Н.А. Місце дослідницької діяльності молодших школярів у сучасному освітньому процесі. *Дошкільна та початкова освіта в ХХІ столітті. Теорія і методика: Матеріали регіональної науковопрактичної конференції*, присвяченої 100-річчю ТГПУ і 25-річчю факультету початкових класів. 2002. С. 59-62.

53. Скворцова С. Урок-дослідження з математики у початковій школі. Початкова школа. 2015. № 12. С. 13-17.

54. Стругацька В. Через дослідження – до самоосвітньої компетентності учнів. Робота на уроках української мови. Початкова освіта. 2012. № 28. С. 20-24.

55. Сухомлинський В. О. Пависька середня школа. Вибр. тв. : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. Т.4. С. 7-390.

56. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителів. Вибр. тв. : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т.2. С. 419-654.

57. Фалько М.І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2005. 20 с

58. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. : Академія, 2002. 528с

59. Цигикало О. В. Наочність у сучасних методиках викладання анатомії людини. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Медицина. 2015. Вип. 2. С. 172-174.

60. Черненко Г. М. Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства. *Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер. : Педагогічні та історичні науки*. 2013. Вип. 114. С. 222-228. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2013_114_33.

61. Чернецька Т. І. Освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності дітей: особливості проектування, моделювання і функціонування. *Наукові записки Малої академії наук України: збірник наукових праць. Випуск 1. Серія : Педагогічні науки*. К. : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2012. С. 50-54.

62. Iryna Lapshyna, Lyudmila Lyubchak. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy*. May 24th -25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019 . P. 267-279.

63. Sivachenko Inna, Demchenko Olha, Vakaliuk Ivanna, Valentieva Tatyana, Kit Halyna. Problems and Perspectives of Pedagogical Research in the Context of Digitalization. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security* VOL.22 No.6, June 2022. pp.652-657.